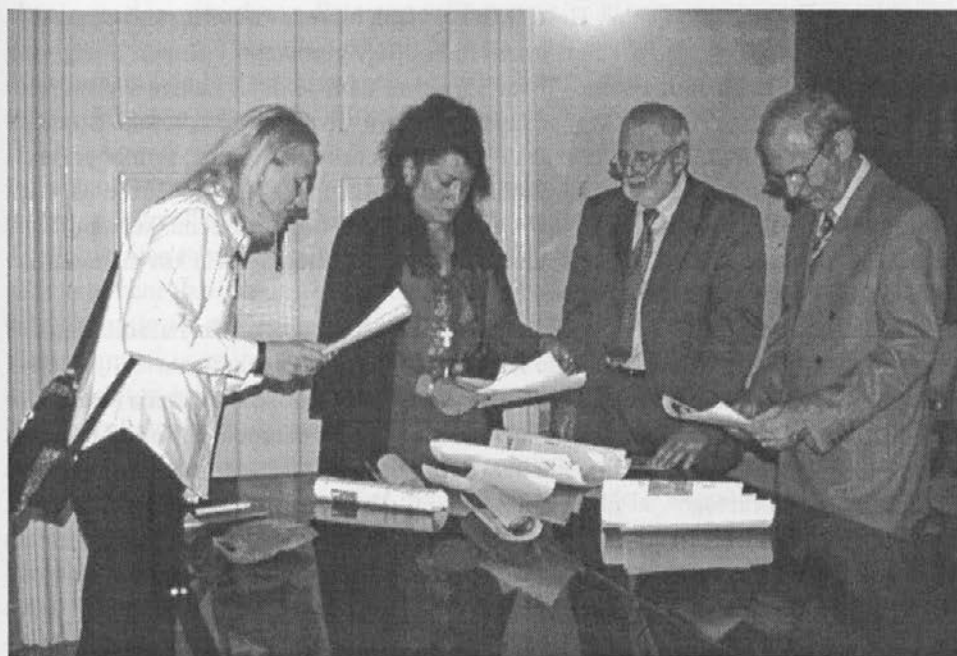

ŠAVRINKA NA ŠVEDSKEM

Predavanje 17. 10. 2002

Rozalija Knez*

Neformalni pogovor po predavanju slikarke Rozalije Knez (druga z leve), 17. 10. 2002.

Rojena sem na Primorskem, v Topolovcu, v vasici, ki leži, od tukaj gledano, na levi strani Dragonje. Topolovec je stara vas, o kateri mi je oče govoril, da je tod hodil že mogočni Napoleon, in včasih se vprašam, zakaj ta umetniška žilica v meni. Mogoče zaradi tega, ker so se tam križali Rimljani, Francozi, Grki in bog ve še kdo. Če poznate primorsko arhitekturo, kamnite hiše, so velika posebnost in zame tudi velika umetnost.

V Topolovcu sem živela do leta 1949, nato smo se za dve leti preselili v Pulj zaradi preživetja družine. Oče je bil zaposlen v Uljaniku, vendar mu ni ustrezala tista rdeča zemlja. Zdravnik mu je rekel: »Gospod Šaule, če hočete biti zdrav in vesel, se kar vrnite nazaj v vaš Topolovec«. In smo šli, ne v Topolovec, ampak v sosednjo vas, mamino vas Belvedur, ker samo ime vam pove, da je Belvedur, bela vista, lep razgled. Otroška leta

* Rozalija Knez Šaule, trgovka, slikarka, se je rodila leta 1943 v Topolovcu pri Dragonji. Na Švedsko se je izselila leta 1962, kjer živi še danes.

sem preživljala v tej čudoviti naravi, ki mi je dala ogromno inspiracije, lepote, narave. Ljudstvo moje, ki je živelo okoli mene, mi je bilo tako pri srcu in nekako so bila revna leta, ampak ne v ljubezni in toplini. Delovnega materiala seveda ni bilo takrat, ampak kot Šavrinka sem se znašla. Vroča poletja so zelo posušila prašne ceste in komaj sem čakala, kdaj bo deževalo, da bi potem, ko se je voda odcedila, nastala lepa gladina. Brž sem vzela v roke palico ali kamen in sem ustvarjala, kar sta mi duša in pamet dovolila. Kadar pa ni bilo te prilike, sem pa kar kamen v kamen udarila ali pa v drevo risala, kar je bilo, sem prišla v roko. To je bil moj začetek.

Osnovno šolo sem končala v Hrvojih in ker višjih razredov ni bilo, sem se preselila v Smedelo. Stanovala sem pri stari mami in hodila v gimnazijo v Koper. Poleg vseh predmetov smo imeli tudi risanje. Tovariš Svetina nam je dajal naloge v risanju in ustvarjanju in je moje risbe večkrat poslal na razstave. To so bili prvi koraki. Študirati umetnosti nisem mogla, ker mi tega ni dovolila družinska ekonomija, sem se pa vrgla v tisto, kar je bilo mogoče in sem šla študirat za trgovko. Prodajala sem čevlje v Peku v Kopru in končala trgovsko šolo v Novi Gorici. Tam sem bila presrečna, ker smo imeli veliko aranžerstva, ki je bil moj najljubši predmet. Raje sem ga imela kot matematiko. Tudi tam so šla moja dela na razstavo.

Po končani trgovski šoli sem začela takoj delati. V petek sem naredila izpit, v ponedeljek pa so me že poslali v Buje kot poslovodkinjo, ker sem znala italijanščino. Nadomestila sem gospo, ki je emigrirala v Kanado. V tem času sem spoznala moža, ki je zelo razgledan človek, v nekem smislu tudi umetnik, tehnični umetnik. Takrat je bil kot tehnik zaposlen v Tomosu, kjer pa mu niso dali možnosti, da bi napredoval, predvsem zaradi političnih razlogov, ki jih ni hotel sprejeti. Ves besen je prišel en dan domov, ko ni dobil visoke kvalifikacije in mi dal naročilo, da naj pripravim prtljago, vzamem novorojenega sina in grem z njim. V meni je takrat nastal velik prelom, v notranjosti mi je izbruhnil pravi vihar, ker sem morala narediti ta korak proti svoji volji. V enem trenutku sem bila dekle, žena, mati, zdaj pa še v emigracijo, zapustiti to čudovito domovino Primorsko, svoje starše, prijatelje. Njegova sila me je odvela ven, odtrgala in to je bilo zelo boleče. Kot veste smo imeli na Primorskem obmejne prepustnice in 30. septembra 1964 sva zapustila Koper in se prijavila karabinjerjem v Trstu. Njihov sprejem me je še bolj potrl. Ko so nas zagledali, da prihajamo proti rampi pri sv. Ani, kjer je Rižana, so se nam posmehovali, »arrivano poveri, ma belli«. Tako potrta sem bila, da se mi je zdelo, kot da se to ne dogaja meni, bila sem kot v transu. Ko smo jim predali dokumente in so ugotovili, da smo iz okolice Trsta, so nas razdelili, njega v eno karanteno, mene v drugo karanteno. Ta prelom me je duševno pretresel, vendar ne tako močno, saj sem bila mlada in polna želja ter upanja. Čez 15 dni so nas peljali v Latino, južno od Rima, kjer je bilo še večje zbirališče in komaj sva že čakala, da se tega rešiva. Mož je pravzaprav hotel v Avstralijo, vendar je bilo potrebno zelo dolgo čakati na komisijo, ki je sprejemala emigrante za Avstralijo. Tako smo se odločili za Švedsko, ker je švedska komisija prišla hitreje, poslali so v kamp svoje zdravnike in osebje, ki je izbiralo emigrante. Prebrskali so naše papirje, nas pregledali in sprejeli.

Ko smo prišli iz Italije na Švedsko, je bilo prvo veliko doživetje na samem letališču.

Rozalija pride v najlonkah iz Italije na letališče v Kopenhagen, tam pa je bil snežni vihar in huda zima. Že tisto me je pretreslo. Drugi šok pa je bil, ko smo čakali v Kopenhagnu štiri ure, da se vihar umiri in da bi z naslednjim letalom odleteli v Malmö, so nas ločili. Ženske in male otroke na eno stran, moške pa na drugo stran. Zame je bil to zelo velik šok, ker smo se morali vsi sleči in se okopati, potem pa so nas poslali v tiste njihove famozne savne. Sprejeti smo bili zelo simpatično in pozitivno, čeprav nisem znala jezika in nisem vedela, kaj govorijo. Pomagali so nam in nas preoblekli ter poslali naprej z avtobusom do Halmstada, kjer so nas tudi zelo lepo sprejeli. Cela skupina je stanovala skupaj. Potem so prišli prevajalci, ki so nam pomagali raztolmačiti, kaj ti ljudje govorijo in hočejo od nas. Nastop Švedov je bil zelo mehak, nežen, ne bi si mogel misliti, da je v tistih severnih ljudeh toliko nežnosti. Slišala sem, da so hladni, ampak takrat je bilo v njih veliko nežnosti, kar je pri meni tako pozitivno delovalo. Bili so zelo radovedni in z vso pozornostjo so poslušali tvoje življenjske dogodivščine, tvojo zgodovino, od kod prihajaš, kaj delaš, kaj si bil doma, kakšna je kultura pri nas, kakšen je bil vpliv od Rimljanov do Tita in vse tako naprej. Obljube so zmeraj držali, nikoli nas niso razočarali. Tako je bilo tudi pri mojem izobraževanju. V umetniški šoli ni bilo nobene razlike, da bi mogoče profesor bolj pomagal Švedu, kakor meni, ki sem bila temna in od nekeje drugod. Absolutno ne, obratno, trudili so se, da bi pridobila čimveč znanja in vedno so me vprašali, ali še kaj potrebujem. Enako je na uradih, če si šel zaprosit za kakšno dokumentacijo. Vedno si bil zelo dobro sprejet in če ti oseba, ki si jo srečal na vratih, ni znala pomagati, je šla s teboj in poiskala pravo osebo, ki ti je lahko pomagala. Nekateri so radovedni in razgledani, seveda pa ne vsi.

Švedska je bogata dežela, ker ni imela vojne 350 let. Obogatila se je v času 1. in 2. svetovne vojne, ko je bila vsa Evropa v ognju, Švedska pa ne in je prodajala jeklo, steklo, vse, kar je bilo. Veliko Švedov, še posebno iz južne Švedske, iz predela Smoland, pa se je preselilo, emigriralo v Ameriko, v Minnesoto. Film Ingmarja Bergmana govori o tem velikem eksodusu Švedov v ZDA zaradi ogromne revščine tam. Naš človek je vedno dal veliko nase, tudi če nisi imel dosti, si le gledal, da si se lepo oblekel, lepo sfriziral in ko sva na Švedskem šla z možem po cesti, so se vsi obračali za nami. Mislila sem, da je nekaj narobe, a po 15 letih smo se spoznali z nekaterimi od teh ljudi, ki so nam rekli, da so nas že srečali, da smo se tam in tam sprehajali in da smo bili vsi tako elegantni. Res sem bila presenečena, da so si zapomnili. Za nas pa je bil njihov način nekaj novega. Leta 1964 sem bila res šokirana, ko sem opazila, da so opoldne, v času kosila, ljudje prihajali iz tovarn v tistih temnih, modrih umazanih oblekah in v temnih, lesenih coklah in šli v banko ali kam drugam po opravkih. Ženske so bile lepe, čudovito modrih oči in postavne, pa so hodile po mestu z navijalkami v laseh. Zame je bilo to nenavadno.

Torej, na Švedsko smo prišli v najhujši zimi in mož je takoj dobil službo, jaz pa sem ostala doma z majhnim sinom. Šele naslednje leto sem začela delat, kolikor sem lahko. V začetku sva morala sprejeti tista najslabša dela, ki se jih Švedi niso hoteli lotiti, ker jim ni bilo potrebno, ampak mi kot emigranti praznega žepa, smo jih pa morali vzeti. Seveda sem morala umetnost takrat dati na stran. Tu in tam sem risala, skicirala,

kolikor sta mi moč in fantazija dovolila. Morala sem najprej preživeti tisti prelom in si urediti družino, da smo imeli možnost živeti, ker smo prišli čisto brez nič in od nič smo začeli. Dobila sem zaposlitev v tovarni, kjer sem delala tri izmene, tudi ponoči, ker sva hotela na sina sama pazit. Takrat še ni bilo vrtcev, švedskim ljudem pa ga nismo upali dati, ker nismo znali jezika. Pri teh strojih sem bila kot robot, a sem obdržala misel na umetnost in čim je bila priložnost, sem skicirala razno razne motive, naravo, akte. Rekla sem si: »Ne, Rozalija, tako ne smeš živeti naprej, nekaj moraš narediti, ni ti bilo treba iti v inozemstvo, bi lahko doma živela še bolje pod svojim soncem.« Takrat sem se začela intenzivno učiti švedski jezik in v dveh letih sem se naučila toliko, da sem lahko prevajala doseljencem, ki so prihajali iz Italije, Hrvaške, Srbije itn. Prevajala sem, ko so iskali službe, ko so hodili k zdravniku, predvsem starejšim ljudem. Leta 1975 pa sem s tem prekinila. Poizvedela sem, kaj se dogaja po likovnih šolah in se istega leta vpisala v svobodno umetniško šolo v Halmstadu, ki so jo vodili profesor Olle Waller, priznan umetnik, ki je študiral v Göteborgu, švedski grafik Karl Gustav Jönsson in Mia Lunqvist, fantastična akvarelistka. Seveda sem morala pokazati svoja dela in so me sprejeli. V to šolo sem hodila tri leta in opravila še veliko večernih tečajev. Želela sem še več, vendar je tudi moj mož umetnik oziroma izumitelj in dela naprave, ki jih uporabljajo na golf igriščih delilci žogic, pobiralci žogic, izdeluje pralne stroje, pihalne naprave, ki stojijo v Seattlu, v Sydneyu, v Olympic Golf Parku in Eisenhower Golf Clubu, po celi Evropi. Doma si jih lahko ogledate v arboretumu, na Bledu, v Lipici. Njegovo delo je zahtevalo veliko tudi od mene. Morala sem veliko časa posvetiti tudi njemu in podjetju. Pravijo, da za uspešnim moškim vedno stoji inteligentna ženska. Ponosna sem na to in ponosna sem tudi, da mi je, kolikor je mogel, pomagal, da se umetniško razvijam.

Imava dva otroka. Hčerka Patricija je tudi umetnica in leta 1993 sva razstavljali v Banki Koper v Kopru in v palači umetnosti v Stockholmu skupaj z umetniki iz Slovenije. Razstavo je organizirala slovenska ambasada v Stockholmu. Na Švedskem sva večkrat skupaj razstavljali. Hči zdaj študira na akademiji za film in gledališče v Arhusu na Danskem. Sin je tudi izumitelj in živi v Göteborgu. Naredil je tako imenovani katamaran indikat, ki ga je razstavil na univerzi v Madrasu v Indiji in na tehniški razstavi v Stockholmu. Bil je tudi priden rokometaš, igral je v švedski reprezentanci in je velik ljubitelj umetnosti. Otroci so tudi pripomogli, da sem imela čimveč prostega časa za ustvarjanje.

Prve razstave na Švedskem sem imela že 1978. leta. Švedi so me sprejeli kot tujko. Zdelo sem se jim zelo zanimiva, ker so videli v mojih potezah veliko temperamenta, velikodušnosti. Mislili so, da bom, ker prihajam z juga, iz Slovenije, uporabljala tople zemeljske barve, uporabljala sem pa čisto nasprotno barve. Vzela sem njihove svetle barve. Ne vem, zakaj so mi bile tako pri srcu. Mogoče zato, ker sem hotela tisti temni prelom, ki je nastal ob odhodu iz domovine, osvetliti. Tujina mi je veliko dala, ampak tudi precej vzela. Pogrešam vsakdanje življenje, ki je doma, tukajšnje dogajanje, kulturo, starše, brate in sestre, svoje ljudi in rast nove generacije. Prav ti moževi uspehi pa so pomagali, da se pogosto vračamo domov, včasih po tri- ali štirikrat letno. Veselim se dne, ko se bo naša velika želja uresničila in to je vrnitev v domovino. Upamo, da se bo to res zgodilo čimprej, korenine so korenine, kjerkoli si. Posebno to čutiš, ko si starejši.

Če se vrnem nazaj k svojemu ustvarjanju. Leta 1975 sem na Švedskem prvič razstavljala. Švedi imajo zelo dobro urejeno, kar se tiče umetnosti. Na primer, podjetja, ki imajo, recimo, 50 zaposlenih in seveda tista večja, imajo tako imenovan likovni kot. Vsi zaposleni prostovoljno plačajo določeno vsoto denarja, ki jo določi izbrana komisija, ki potem čez vse leto obiskuje galerije in nakupuje likovna dela kvalitetnih umetnikov. Na neki razstavi so tako kupili tudi mojo sliko, akvarel švedske narave, ki je bil uvrščen celo na prvo mesto. Bila sem zelo presenečena, ker sem bila tujka, neznana, komaj izurjena umetnica. To je bil moj prvi veliki korak k priznanju, še večji uspeh pa sem doživela, ko so me uvrstili v tako imenovani Jesenski salon društva umetnikov v Halmstadu, ki so ga ustanovili halmstadski surrealisti. Gre za skupino petih švedskih umetnikov, ki so študirali v Parizu in se vrnil v Halmstad. Jesenski salon obstaja že petdeset let. Vsi umetniki na področju Hallanda, province, kjer živim, prinesejo v muzej najmanj tri in največ pet svojih del, komisija pride iz čisto drugega kraja in oceni dela. Bila sem prva Slovenka na Jesenskem salonu, na kar sem zelo ponosna.

V domovini sem se predstavila leta 1993 v Kopru in sodelovala sem na petih likovnih kolonijah, dve je organizirala Slovenska izseljenska matica, druge pa Turistična zveza na Mostu na Soči. Koprski Lyons klub me je povabil v Abitante na prvo mednarodno likovno delavnico, kjer smo delali in si izmenjevali izkušnje skupaj z Apolloniem, Janezom Lenassijem in nešteto drugimi umetniki tudi iz tujine. V knjigi Slovenci za danes me je obširneje predstavila novinarka in pisateljica Zorka Tavčar iz Trsta, ki sem jo srečala leta 1997. S svojim delom bi želela tukaj nadaljevati, zgraditi svoj atelje in galerijo. Rada bi delala z invalidnimi otroki in tisto, kar bi se ustvarilo, bi šlo v dobrodelne namene. Upam, da mi bo to uspelo in da bi razstavljala po celi Sloveniji, tako da spoznajo Slovenci moje delo.

Sodelovala sem na skupinskih razstavah v galeriji Commerce v Ljubljani, v Rotovžu v Mariboru, v Budimpešti, kamor nas je povabil galerist iz Švedske, ki je po rodu Madžar. Izbrani umetniki zahodne Švedske smo razstavljali na Budapest Art. Spomladi bom pripravila razstavo v galeriji v Halmstadu, na katero sem čakala štiri leta, saj se zanjo zanima veliko umetnikov. V Sloveniji sem predstavljena še v Vipavski kleti, ki je bila moj sponzor in kjer sem risala direktno na sod. Na Švedskem ima moje delo halmstadška banka Nordbanken. Vsekakor popišem, kje so moje slike, vodim evidenco. Veliko ljudi kupuje slike, ker so veliko vredne, nekateri imajo namesto zlata sliko.

Kakšen je moj stil? V začetku vsi več ali manj rišemo hišice, rožice itn., ampak sama sem se precej razvila v svobodni šoli v Halmstadu, in sicer v abstraktnem risanju. Imela sem občutek, da ustreza moji osebnosti. Verjetno zaradi tistega preloma, ki sem ga imela ob odhodu iz Slovenije. Vse sem morala vedno potiskati nazaj, vse drugo je prišlo prej kot jaz in notranjost me je silila, da sem vse izbruhnila na platno. Potrebujem ogromno prostora in imam močne poteze, včasih so tako močne, da nastane luknja na platnu. Sicer se pa umetniki razvijamo, menjamo stile. To mi zdaj najbolj ustreza. To sem jaz. Redko kdaj zdaj skiciram ali si nekaj najprej narišem v mali sliki. Delam tako, da grem za dalj časa v naravo ali med ljudi, si ogledujem stvari od blizu, od daleč in vse to si poskušam zapomniti. Doma imam že pripravljeno platno in čopiče ter ves

material, ki ga potrebujem. Postavim se pred to prazno platno, ki mi hoče vzeti moči in potem mogoče čez pol ure, tri četrt ure mi nekaj reče, ja, zdaj, zdaj si pripravljena. In takrat napadem to ubogo platno in delam tako intenzivno, da popolnoma izgubim moč in sem kot v transu. Kdaj je slika gotova, mi pogosto pove nekaj v notranjosti, to je to, kar si hotela. Zgodi se seveda, da grem predaleč, pokvarim, pustim in začnem znova. Rišem tudi akvarele, ki so zahtevni, vendar pa ne utegneš toliko pokvariti, ker se hitro sušijo. Ljubim risanje aktov z ogljem in to hitro, kratkočasno poziranje modelov. S tem se izpopolnujem, ker če znaš risati človeško telo, obvladaš marsikaj.

Težko je opisati 38 let življenja v tako kratkem času. Veliko se prepleta v eni duši in v čustvih. Vesela sem, da imam veliko stika z domovino, da še naprej ustvarjam in da lahko svojo umetnost delim z umetniki iz naše domovine.

Deset let sem bila kulturni referent v kulturnem društvu Ivan Cankar v Halmstadu in sodelovali smo z ostalimi kulturnimi društvi na Švedskem, pomagala sem tudi pri organizaciji razstav in kulturnih srečanj, vodila sem delavnico za slovenske otroke, kjer smo risali in potem skupaj razstavljali. Pomagala sem tudi Marjanu Tomšiču pri prevodu njegove knjige Šavrinke, ki govori o ljudeh iz mojega rojstnega kraja. V švedščino jo je prevedel Boris Jericij v Göteborgu, sama pa sem pomagala pri domačih besedah, ker je nekatere zelo težke razložiti. Vendar nam še danes ni uspelo najti založnika.

Prosim, če imate kakšno vprašanje, ste dobrodošli. Hvala lepa.

DISKUSIJA:

(v objavljenem delu diskusije je sodeloval prof. dr. Mirko Juteršek)

Mirko Juteršek: Zanima me vaš umetniški razvoj, rast. Preden ste šli na Švedsko, ste imeli določen slog slikanja, določeno znanje in ste bili mlada umetnica. Na Švedskem ste se kot umetnica razvijali postopoma in ste dosegli en umetniški nivo. Se počutite zdaj bolj kot švedska umetnica, glede na vaše znanje, način slikanja, glede na to, kar ste od njih videli, sprejeli, se naučili, ali bolj pripadate nam?

Rozalija Knez: Ne, nikakor se nimam za Švedinjo.

Mirko Juteršek: Ne mislim po narodnosti, ampak kot umetnica. Ali pripadate bolj švedski umetnosti?

Rozalija Knez: Ne, ne vem, če se lahko tako reče. Nisem niti razmišljala, ali pripadam bolj švedski ali pa bolj slovenski umetnosti. Ne bi vam znala odgovoriti, saj pravijo, da smo Slovenci ljudje, ki se znamo prilagoditi. Kamor pridemo, smo doma, se prilagamo in mogoče sem malo enega, malo drugega, kar pa me ne ovira, obratno, me izpopolnjuje in mi daje navdih.

Mirko Juteršek: Dopolnil bom vprašanje. Ali se vam zdi vaš likovni svet osebno bližje slovenskemu občutju ali je bližje švedskemu?

Rozalija Knez: Meni je bližje slovenskemu.

Mirko Juteršek: Se pravi, da tista sredina ni vplivala na vas?

Rozalija Knez: Vplivala je praktično, znanstveno, da sem se naučila temeljev, ne pa vizualno, mogoče le podzavestno.

Mirko Juteršek: Ste drugačni od Švedov?

Rozalija Knez: Sami pravijo, da sem. Da sem bolj temperamentna, da si upam uporabiti te močne poteze. Moj način dela naj bi bil drugačen, bolj temperamenten, južnjaški.

Mirko Juteršek: Kako vas pa teoretično opredeljujejo?

Rozalija Knez: Profesor je rekel, da moram paziti na določene nianse, barve in oblike, da sem preveč impulzivna, da se moram umiriti in da sem naredila pravi kaos. Potem pa je pristavil, da pa sem iznajdljiva in da iz tistega kaosa naredim prekleto dobro delo, ker veliko jih ne uspe, raje prerišejo, ampak jaz naredim iz tistega kaosa mir. To ga je fasciniralo.

Mirko Juteršek: Ali so označevali vaše slikarstvo kot abstraktno ali kot v mejah nerealnega?

Rozalija Knez: Abstraktno. Celo Apollonio je rekel, da je kot Kandinsky. Vendar hočem zadržati svoj stil in svojo umetnost gojim z vso ljubeznijo in občutki ter previdnostjo.

Mirko Juteršek: Težko sodite o sebi, ampak kakšne možnosti imate, da umetnostno presežete regijski del, kjer živite? Ali obstaja kakšna umetnostna piramida, na primer, da pridete v neko zbirko?

Rozalija Knez: Seveda, to je npr. galerija Lilliewals v Stockholmu, ki ima veliko etiketo umetnosti. Tam sem enkrat poskusila, vendar nisem bila izbrana, kar bi bilo tudi preveč pričakovati. Tisoč in tisoč umetnikov pošilja sem svoja dela, tudi do desetkrat, pa so mogoče šele enajstič uspeli. Vendar bom še naprej poskušala.

Mirko Juteršek: Na Švedskem je veliko več »tmurnih«, slabih dni, kot je pri nas. Tudi dnevi so, zlasti zimski, polovico krajši itn. Kako svetloba vpliva na umetnika? Na

Primorskem je veliko več sonca, ta zrak, morje itn. Koliko to vpliva na vaše razpoloženje in kakšne slike takrat naredite v primerjavi s tistimi, ki jih delate na Švedskem?

Rozalija Knez: Dobro vprašanje. Imate popolnoma prav, da imajo nordijske dežele premalo sončnih dni. Sončni dnevi so v poletnih mesecih maj, junij, julij in 21. junija je enakonočje, najdaljši dan in le v teh treh mesecih Švedska živi. Severni narod živi takrat podvojeno, hiti nadoknaditi vse tisto, kar je zamudil v temnih dneh. Ti trije meseci so zelo intenzivni, ker so dnevi dolgi. Dan se ponekod naredi že ob pol treh zjutraj in popoldne totalne teme pa sploh ni. Ob enajstih zvečer lahko mirno berete časopis zunaj pri dnevni svetlobi. Še daljši dan pa je severneje, na Nordkapu, kjer sonce praktično ne zaide. Zaide največ za minuto in čez dve minuti se spet vrača. Narod takrat živi, so bolj veseli, razpuščeni in seveda bolj ustvarjalni. So kot medvedje, ki pridejo na plano in potem zaživijo. Seveda svetloba tudi name vpliva. Pozimi, ko so temni dnevi, najrajši rišem akte z ogljem, zahajam v umetniško šolo, ki je zelo blizu. Za akte je včasih pozirala hčerka ali jaz njej, včasih pa tudi bližnje sorodstvo. Najraje rišem akte in tihožitja, da se umaknem iz abstrakcije. Poleti pa raztegnem največje platno, kar ga lahko dobim, da lahko izbruham vsa čustva iz sebe. Tudi skalo barv sem spremenila. V vseh teh letih v koloniji v Mostu na Soči me je prevzela ta modra barva Soče. Roka nikakor ni hotela iti na zemeljske barve, tudi če sem hotela, sem jo zadnji trenutek odstranila. Vrtela sem se samo okoli modre, zelene barve nekaj rumene, kar se je seveda videlo na ustvarjenih delih. Poskušam tudi novo tehniko, neke vrste kolaž, rišem na platno za akrilnimi barvami in med njih pomešam cement ali pa druge materiale, ki me zanimajo. Zmeraj iščem nekaj novega, preizkušam se.

Zdaj imam čas, saj se je moževo podjetje tako razvilo, da imamo 40 zaposlenih v Halmstadu, 10 pa v Ameriki v Atlanti, drugod po svetu pa prodajalce. Zelo sem hvaležna, da smo se ekonomsko osamosvojili in da mož ni odvisen od moje pomoči. Delam, kadar imam blokado, kadar ne najdem izhoda. Pustim vse in grem v podjetje ter nadomeščam bolne delavce. Včasih pa tudi moram delati, ker gredo ljudje na sejme. Veliko razstavljamo v Orlandu na Floridi, Las Vegasu, Dallasu, Londonu, Münchnu, Avstraliji in na Švedskem. V službi sem samo ob takih priložnostih, drugače lahko svobodno ustvarjam.

Transkripcija: Špela Marinšek